

ŚWIĘTY
STANISŁAW
W ŻYCIU KOŚCIOŁA
W POLSCE

ŚWIĘTY STANISŁAW W ŻYCIU KOŚCIOŁA W POLSCE

750-lecie kanonizacji

pod redakcją
o. dr. hab. Andrzeja A. Napiórkowskiego OSPPE

Kraków-Skałka 2003

WALDEMAR ROZYNKOWSKI

5. Zakończenie

ŚW. STANISŁAW, PATRON KOŚCIOŁÓW PARAFIALNYCH W POLSCE

Kult świętych towarzyszy Kościołowi od jego początków i stał się jego integralną częścią. Przez pierwsze wieki pamięcią otaczano przede wszystkim świętych męczenników, natomiast od IV w. dynamicznie rosła liczba tzw. świętych wyznawców. Pamięć o świętych miała przede wszystkim charakter patronalny, tzn. chrześcijanie szukali u nich ochrony, opieki, pośrednictwa, wstawiennictwa itd. Stąd też nie może dziwić, że od słowa patron pochodzi określenie opieki świętych nad konkretnymi miejscami, czyli *patrocinia*¹.

Prawdopodobnie najwcześniej utrwaliły się *patrocinia* dla kościołów, którym już od IV wieku nadawano specjalny tytuł. Wezwanie wiązało się ściśle z relikwiami, jakie umieszczano w ołtarzu świątyni. Kościoły, które nie posiadały relikwii, poświęcano najczęściej Chrystusowi (wydarzeniom z Jego życia lub tajemnicom wiary). Zwyczaj nadawania *patrocinii* upowszechnił się od VII wieku. Związane to było z rozwojem kultu świętych, szczególnie kultu relikwii i dynamicznym powiększaniem się liczby świętych².

¹ J. B. Lehner, *Patron*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. 8: 1963, kol. 187-189; A. Gieysztor, J. Szymański, *Patrocinia*, w: *Słownik Starożytności Słowiańskich*, pod red. G. Labudy, Z. Stiebera, t. 4, Warszawa 1970, s. 44; J. H. Becker, *Patrocinium*, w: *Handwörterbuch zur Deutschen Rechtsgeschichte*, Bd. 3: 1984, kol. 1564-1568; A. Angenendt, *Patron*, w: *Lexikon des Mittelalters*, Bd. 6: 1993, kol. 1806-1808; A. Witkowska, *Titulus ecclesiae. Wezwania współczesnych kościołów katedralnych w Polsce*, Warszawa 1999, s. 49-58.

² A. Gieysztor, J. Szymański, *Patrocinia*, s. 44; H. Holzbauer, *Mittelalterliche Heiligenverehrung. Heilige Walpurgis*, Verlag Butzon-Becker 1972, s. 37-49; M. Heinzelmann, *Translationsberichte und andere Quellen des Reliquienkultes*, w: *Typologie des sources du*

Tytuł kościoła był zwykle ogłaszany przez biskupa podczas alokacji, tzn. uroczystego ceremoniału, który odbywał się w czasie konsekracji kościoła. Moment ten miał nie tylko duże znaczenie jako uroczysty wyraz kultu świętego, ale pociągał za sobą także skutki prawne³. Wezwania należy zaliczyć do jednych z trwalszych elementów tworzących strukturę parafii. Potwierdza to także zapis w obowiązującym prawie kanonicznym: „Każdy kościół powinien mieć swój tytuł, który nie może być zmieniony po dokonaniu poświęcenia kościoła” (kan. 1218)⁴.

Znanym zjawiskiem były jednak zmiany wezwań. Związane to było ze zniszczeniami świątyń w czasie działań wojennych, pożarów, epidemii itd. Odbudowywane świątynie były na nowo konsekrowane i przy tej okazji nadawano im czasami inne *patrocinium*. Niejednokrotnie odzwierciedlało ono popularność jakiegoś kultu w danej epoce, a niekiedy związane było z nowym fundatorem świątyni. Znacznie częściej jednak zjawiskiem towarzyszącym gruntownym odbudowom świątyń oraz ich remontom było dodawanie współpatrona świątyni⁵. Czasami współpatron dochodził także poprzez oficjalne potwierdzenie jakiegoś kultu w danym ośrodku duszpasterskim. Powyższe spostrzeżenia dotyczą także kościołów noszących wezwania św. Stanisława. Święty ten stawał się patronem lub współpatronem przebudowywanych lub budowanych od fundamentów nowych świątyń. Zdarzało się także, że wybierano go jako orędownika dla kościołów przejmowanych po protestantach po II wojnie światowej⁶.

Dotychczasowe badania w Polsce nad *patrociniami* św. Stanisława nie należą do zaawansowanych, chociaż w ostatnich latach można zauważyć na tym polu coraz większe zainteresowanie⁷. W niniejszym artykule chcemy ukazać rozmiar popularności tego wezwania z punktu widzenia dnia dzisiejszego. Nie zajmujemy się dlatego szczegółowymi badaniami nad pojedynczymi przykładami wezwania, ale chcemy wskazać na czę-

moyen age occidental, t. 33: 1979, s. 24 i n; P. A. Sigal, *Reliques, pèlerinage et miracles dans l'église médiévale (XI-XIII siècles)*. *Revue d'histoire de l'Eglise de France*, t. 76: 1990, s. 193-199.

³ P. Sczaniecki, *Sacramentum dedicationis. Obrzęd poświęcenia kościoła i jego znaczenie w dziedzinie religijnej, obyczajowej i kulturalnej na podstawie źródeł polskich z XII wieku*, Lublin 1979, s. 86, 90-92.

⁴ *Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984, s. 480-481.

⁵ Por. A. Witkowska, *Titulus*, s. 55.

⁶ Konkretnie przykłady zob. dalej w tabeli.

⁷ Zob.: M. Spórna, *Kult św. Stanisława w diecezji krakowskiej w świetle patrocinii do 1529 r.*, *Folia Historica Cracoviensia*, t. 7: 2000, s. 55-66; J. Rajman, *Średniowieczne patrocinia krakowskie*, Kraków 2002, s. 185 n. Tam zestawiono literaturę.

stotliwości jego występowania w poszczególnych diecezjach w Polsce i wyciągnąć z tego zestawienia kilka wniosków.

Wykaz kościołów parafialnych w Polsce, którym patronuje św. Stanisław – stan z 31 XII 2001 roku⁸

Diecezja	Miejscowość parafialna	Liczba
białostocka	Białystok (1975), Dąbrowa Białostocka (1460) ⁹	2
bielsko-żywiecka	Andrychów (1982), Bielsko-Biała (XIV w.?), Łodygowice Górne (1982), Osiek Górny (1990) ¹⁰ , Podraj (1984)	5
bizantyjska, przemysko-warszawska	Brak	-
częstochowska	Biała Góra (1407) ¹¹ , Cykarzew (1908), Częstochowa (1980), Danków (1675) ¹² , Kowale-Gana (1988); Mokrsko (1308), Myszków (1911), Pławno (1613) ¹³ , Ręczno (1399), Witkowiec-Nieznanice (1993), Wielgomłyny (XV w.), Wieluń (1988)	12
drohiczyńska	Knychówek (1534), Milejczyce (1556), Niemirów (1677), Stoczek Węgrowski (1518), Pobikry (1514), Sarnaki (1430), Skrzyszew (1476), Topczewo (1433)	8
elbląska	Milejewo (1972) ¹⁴ , Osiek (1978) ¹⁵ , Samborowo (1962) ¹⁶ , Tujsk (1972)	4

⁸ Sporządzony na podstawie: *Wykaz parafii w Polsce 2001. Stan na 31.12.2001 r.*, wyd. Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, Warszawa 2001, ss. 562. Daty podane w nawiasach oznaczają przede wszystkim okres erygowania parafii. W niektórych przypadkach podawano jednak przypuszczalne daty nadania wezwania, tak więc nie są one tożsame z początkiem ośrodków religijnych. Zestawiona datacja posiada w tabeli raczej charakter dopełniający i na pewno znaczna ich część wymaga szczegółowej weryfikacji. W niektórych przypadkach św. Stanisław był patronem parafii, a nie bezpośrednio kościoła parafialnego.

⁹ Obecny kościół został konsekrowany w 1905 roku.

¹⁰ W tym roku poświęcono kaplicę.

¹¹ W tym roku erygowano parafię. Obecny kościół pochodzi z 1968 roku.

¹² W tym roku konsekrowano nowy kościół.

¹³ Być może wezwanie związane jest z ponowną konsekracją kościoła, która miała miejsce w 1904 roku.

¹⁴ W tym roku reerygowano parafię.

¹⁵ W tym roku reerygowano parafię.

¹⁶ W tym roku reerygowano parafię. Pierwotna parafia powstała już w średniowieczu, a w okresie nowożytnym kościół przejęli protestanci.

ełcka	Szczecinki (1982)	1
gdańska	Gdańsk-Wrzeszcz (1972), Leżno (1982) ¹⁷	2
gliwicka	Babienica (1980), Jawornica (1980)	2
gnieźnieńska	Bydgoszcz (1946), Damasławek (1923), Gołaszewo (1946), Nakło (1925), Sokolniki (1410), Solec Kujawski (XVII w.), Wroneczyn (1758) ¹⁸ , Żydowo (1845) ¹⁹	8
kaliska	Czajków (1919), Gruszczycze (XV w.), Kalisz (1978), Kobylin (kon. XIII w.), Koźmin (1925), Lipie (XV w.), Ostrów Wielkopolski (1434) ²⁰ , Trzcianica (1891) ²¹ , Uników (XIV w.), Wieruszów (1982), Żerków (kon. XIII w.)	11
katowicka	Markłowice (1882), Radzionków (1987), Suszec (XVIII w.) ²² , Żory (1981)	4
kielecka	Balice (1923), Bodzentyn (1452), Kilece-Barwinek (1988), Mniów (1655), Niziny (1981), Radziemice (1631), Rokoszyń (1779), Sobków (1560), Starościny (XVII w.), Świniary (1927), Tumlin (XVII w.), Żembocin (XIII w.) ²³	12
koszalińsko-kołobrzeska	Gwda Wielka (1952), Zarnańsko (1985)	2
krakowska	Frydman (XIII/XIV w.) ²⁴ , Kraków – parafia archikatedra (1258) ²⁵ ; Kraków (1993), Kraków-Dąbie (1983), Kraków-Tonie (1990), Krzczonów (1936), Raba Wyżna (1580), Sromowce Wyżne (1943) ²⁶ , Stanisław Dolny (1987), Stryszawa Dolna (1966), Świątyniki-Górne (1845), Szarów (1984), Żarki (1949)	13
legnicka	Buków (1260), Roztoka (XV w.)	2

¹⁷ Współpatronką świątyni jest bł. Karolina Kózkówna.

¹⁸ Trudno powiedzieć, od kiedy św. Stanisław jest patronem świątyni, być może od budowy drewnianej świątyni w 1758 roku. Obecny kościół został zbudowany w 1975 roku.

¹⁹ Z tego roku pochodzi obecny kościół.

²⁰ Obecny kościół konsekrowano w 1907 roku.

²¹ W tym roku konsekrowano obecny kościół.

²² Pierwotny kościół nosił wezwanie św. Jakuba.

²³ W tym wieku erygowano pierwotną parafię. Wezwanie może pochodzić z ponownej konsekracji kościoła w 1614 roku.

²⁴ Pierwotny ośrodek religijny mógł powstać znacznie wcześniej.

²⁵ Najstarszym i pierwszym patronem kościoła katedralnego był św. Wacław. Od roku 1258 po raz pierwszy spotykamy w źródle św. Stanisława jako współpatrona. Zob. J. Rajman, *Średniowieczne patrocinia*, s. 25.

²⁶ W tym roku reerygowano parafię.

lubelska	Biskupice (1444), Bończa (1749) ²⁷ , Czemierniki (1325), Dzierzkowice (1326), Gorzków (1404), Lublin (1982), Ruda Huta (1923) ²⁸ , Sobieska Wola (1958), Stara Wieś (1931)	9
łomżyńska	Białaszewo (1533), Dąbrowa Wielka (1423), Dobrzyjałowo (1425) ²⁹ , Kobylin Borzymy (1910) ³⁰ , Lubiel Nowy (1547) ³¹ , Niedźwiadna (XV w.), Parciaki (1909), Płoniawy (1377), Sieluń (1805) ³² , Somianka Barcice (1758), Zaręby Kościelne (1449) ³³	11
łowicka	Boguszyce (XIX w.), Godzianów (XIV w.), Grabów (XV w.), Kutno-Łąkoszyn (1291?), Lewin (1302), Luszyn (XI w.?) ³⁴ , Miłonice (1457), Osuchów (XIV w.), Skierniewice (1998), Wiskitki (XIII w.)	10
łódzka	Bełchatów (1991), Borszewice (1913) ³⁵ , Rzgów (1469), Szczawin (XV w.)	4
opolska	Fałkowice (XIV w.) ³⁶ , Kujakowice Górne (kon. XIII w.) ³⁷ , Ligota Bialska (1909) ³⁸ , Naczesławice (1724) ³⁹ , Płużnica Wielka (XIV w.), Przylesie Brzeskie (1981),	6
ordynariat połowy	Radom (1993)	1
pelplińska	Dobieszewo (1946), Skórowo (1973), Stowięcino (1968), Subkowy (XIV w.), Wielki Mędromierz (XIV w.)	5

²⁷ W tym roku kościół był konsekrowany. Obecnie współpatronką świątyni jest Matka Boża Częstochowska.

²⁸ Współpatronem było Niepokalane Serce NMP.

²⁹ Podana data oznacza początek parafii. Wezwanie może pochodzić z późniejszych konsekracji.

³⁰ W tym roku obecny kościół został konsekrowany.

³¹ Św. Stanisław jest patronem parafii.

³² Parafia jest starsza, w tym roku jednak dokonano konsekracji nowego kościoła.

³³ Wtedy erygowano parafię, obecne wezwanie może być jednak późniejsze.

³⁴ W tym okresie mógł powstać pierwszy ośrodek religijny. Wezwanie św. Stanisława doszło na pewno w okresie późniejszym.

³⁵ Współpatronem jest św. Mikołaj.

³⁶ Obecny kościół został konsekrowany w 1978 roku.

³⁷ Obecny kościół został konsekrowany w 1912 roku.

³⁸ W tym roku konsekrowano obecny kościół.

³⁹ Podano datę budowy obecnego kościoła. Zapewne od tego czasu kościół nosi wezwanie św. Stanisława.

płocka	Biezuń (XVI w.), Bonisław (XIV w.), Ciachcin (1418), Czernice Borowe (XIV w.), Dąbrowa (XIV), Dobrzyków (XIV w.), Drobin (XIV w.), Glinojec (pocz. XV w.), Klukowo (XV w.), Lekowo (z ok. 1280), Strzygi (pocz. XVII w.) ⁴⁰ , Święte Miejsce (1908), Wieczfnia (pocz. XV w.), Wrona (pocz. XV w.), Żurominek Kapitulny (1261)	15
poznańska	Buk (XIII/XIV w.), Ceradz Kościelny (1298), Gościeszyn (XIII/XIV w.), Lechlin (XII w.) ⁴¹ , Miedzichowo (1927), Poznań (1992), Pruście (1421), Rakoniewice (XIII w.) ⁴² , Rosko (1591), Rydzyna (1410), Szamotuły (XIII w.) ⁴³ , Żytowiecko (XIII w.)	12
przemyska	Cisna (1958), Humniska (1409), Kolonia Polska (1914), Kosina (1391), Lubatowa (XIV w.) ⁴⁴ , Lutowiska (1905), Łañcut (XIV w.), Nowa Wieś Uherce (1749), Nozdrzec (1461), Przemysł-Lipownica (1986), Rymanów Zdrój (1974), Tarnogóra (1980), Trześniów (1590), Wólka Pełkińska (1924), Zręcin (XIII w.) ⁴⁵	15
radomska	Cerekiew (1600), Chlewiska (1326), Dziurów (1991), Janowiec (1325), Kostrzyń (1924), Kowalków (1939), Oleksów (1652), Stanisławice (1991), Wierzbita (1275)	9
rzeszowska	Boguchwała (1461), Czarna Sędziszowska (1606), Dobrzechów (1277), Jasło (1971), Osobnica (1348), Poręby Dymarskie (1981) ⁴⁶ , Rzeszów (XIV w.) ⁴⁷ , Sieklówka (1489)	8
sandomierska	Batorz (1445), Chmielów (1930), Gościeradów (1391) ⁴⁸ , Modliborzyce (1664), Osiek (1278), Ostrowiec Świętokrzyski (1580), Ożarów (1506), Piórków (1918), Raclawice (1253?), Ruszcza (1988), Ruszków (1409), Szumsko (1326)	12

⁴⁰ Geneza parafii jest starsza, jednak w tym czasie pobudowano nowy, murowany kościół.

⁴¹ Jeżeli parafia powstała rzeczywiście tak wcześnie, to kościół nie mógł początkowo nosić takiego wezwania.

⁴² Współpatronem jest św. Marcin.

⁴³ Współpatronką jest Matka Boża Pocieszenia.

⁴⁴ Obecny kościół konsekrowano w 1937 roku.

⁴⁵ Obecny kościół został konsekrowany w 1883 roku.

⁴⁶ Współpatronem jest św. Wojciech.

⁴⁷ Współpatronem jest św. Wojciech.

⁴⁸ Współpatronem jest św. Jan Chrzyciel.

siedlecka	Czerwonka Liwska (XVI w.), Komarno (1936), Ostrówki (XVII w.), Rossosz (1585), Serokomla (1326) ⁴⁹ , Siedlce (1532) ⁵⁰ , Wereszczyn (1634), Zbuczyn (1418) ⁵¹	8
sosnowiecka	Chruszczobród (1459), Cieślin (1923), Czeladź (ok. 1260) ⁵² , Sosnowiec (1981), Zendek (1969)	5
szczecińsko-kamieńska	Cychry (1957), Góralice (1973), Kozielice (1974), Niechorze (1986), Szczecin-Kłęskowo (1981), Świnoujście (1993) ⁵³ , Wolin (1951)	7
tarnowska	Binczarowa (1951) ⁵⁴ , Brzeźnica (XIII w.) ⁵⁵ , Jodłowa (poł. XIV w.), Łabowa (1951), Młyńczyska (1933), Pustków-Osiedle (1978), Pustynia (1980), Siedliszowice (1984), Sienna (1950), Skrzyszów (XIV w.), Smęgorzów (1925), Tęgorborze (XIII w.) ⁵⁶ , Wilczyńska (XIV w.), Zasów (XIV w.), Zabrzeż (1982), Zdrochec (1925)	16
toruńska	Ciche (1936), Grudziadz-Rządź (1987), Lubicz (1929), Ostromecko (1939) ⁵⁷	4
warmińska	Franknowo (XIV w.) ⁵⁸ , Waplewo (1981)	2
warszawska	Sobików (1477), Warszawa (1611)	2
warszawsko-praska	Ostrów (1993), Postoliska (1531), Siennica (1528), Załubice (1976)	4
włocławska	Białków (przed 1416), Brodnia (XIV w.), Brześć Kujawski (poł. XIII w.) ⁵⁹ , Bytoń (1908) ⁶⁰ , Dobrze (1981), Drużbin (XV w.), Kramsk (1601) ⁶¹ , Malanów (ok. 1668), Modzerowo (1591),	12

⁴⁹ Obecny kościół został konsekrowany w 1947 roku.

⁵⁰ Obecny kościół został konsekrowany w 1753 roku.

⁵¹ Współpatronowie Aniołowie Stróżowie.

⁵² Obecny kościół konsekrowano w 1958 roku.

⁵³ Współpatronem jest św. Bonifacy.

⁵⁴ Dawna cerkiew grekokatolicka pod wezwaniem św. Demetriusza.

⁵⁵ Pierwotne wezwanie św. Piotra i Pawła. Św. Stanisław pojawił się być może po ponownej konsekracji kościoła w 1635 roku.

⁵⁶ W tym przypadku św. Stanisław jest patronem parafii.

⁵⁷ Parafia posiada genezę średniowieczną, a kościół nosił zapewne pierwotnie wezwanie św. Mikołaja. Wezwanie św. Stanisława pojawiło się w okresie międzywojennym, kiedy to w Ostromecku zaczęto ponownie tworzyć samodzielny ośrodek duszpasterski. Obecnie współpatronami kościoła są św. Mikołaj i św. Jan Chrzyciel. Zob. W. Rozyński, *Patrocinia kościołów parafialnych w diecezji chełmińskiej w średniowieczu*, *Zapiski Historyczne*, t. 65: 2000, z. 3-4, s. 54.

⁵⁸ Współpatronką jest św. Katarzyna.

⁵⁹ Kościół nosił pierwotnie wezwanie świętych Piotra i Pawła.

⁶⁰ W tym roku konsekrowano obecny kościół. Nie wykluczone, że wezwanie pochodzi właśnie z tego okresu.

⁶¹ W tym roku miała miejsce konsekracja kościoła, który miał otrzymać wezwanie św. Stanisława. Zob. *Diecezja włocławska 2000*, Włocławek 2001, s. 365.

⁶² W tym roku konsekrowano obecny kościół. Parafia została erygowana w XVI wieku.

	Trąbczyn (1909) ⁶² , Wilamów (XV w.) ⁶³ , Włocławek (1922)	
wrocławska	Jelcz-Laskowice (1945), Jordanów Śląski (1945), Kryniczno (1907), Skarbimierz-Osiedle (2000), Stary Zamek (1957), Świdnica Śląska (XIII w.) ⁶⁴ , Wrocław (1945) ⁶⁵	7
zamojsko-lubaczowska	Górecko Kościelne (1658), Jarczów (1947), Krynice (1925), Lubaczów (1388), Tarnoszyn (1895), Teratyn (1948), Wielączka (XIV w.),	9
zielonogórsko-gorzowska	Łęgowo (1957), Wschowa (kon. XV w.)	2
	Razem:	283

Liczba patrocinów św. Stanisława w poszczególnych diecezjach

Diecezja	Liczba	%
tarnowska	16	5,6
płocka	15	5,2
przemyska	15	5,2
krakowska	13	4,5
częstochowska	12	4,2
kielecka	12	4,2
poznańska	12	4,2
sandomierska	12	4,2
włocławska	12	4,2
kaliska	11	3,8
łomżyńska	11	3,8
łowicka	10	3,5
lubelska	9	3,1
radomska	9	3,1
zamojsko-lubaczowska	9	3,1
drohiczyńska	8	2,8
gnieźnieńska	8	2,8
rzeszowska	8	2,8
siedlecka	8	2,8

⁶³ Współpatronem jest św. Wojciech.

⁶⁴ Współpatronem jest św. Waclaw.

⁶⁵ Współpatronką jest św. Dorota.

szczecińsko – kamieńska	7	2,4
wrocławska	7	2,4
olska	6	2,1
bielsko-żywiecka	5	1,7
pelplińska	5	1,7
sosnowiecka	5	1,7
elbląska	4	1,4
katowicka	4	1,4
łódzka	4	1,4
toruńska	4	1,4
warszawsko-praska	4	1,4
białostocka	2	0,7
gdańska	2	0,7
gliwicka	2	0,7
koszalińsko-kołobrzeska	2	0,7
legnicka	2	0,7
warmińska	2	0,7
warszawska	2	0,7
zielonogórsko-gorzowska	2	0,7
ełcka	1	0,3
ordynariat połowy	1	0,3
bizantyjska: przemysko-warszawska	-	-

Jak widać, wezwania św. Stanisława spotykamy we wszystkich diecezjach w Polsce z wyjątkiem diecezji bizantyjskiej, co wydaje się jednak zrozumiałym. Trudno wnioskować, aby jakaś diecezja wybijała się szczególnie w liczbie wezwań biskupa męczennika. Obecnie najwięcej kościołów parafialnych nawiązujących do postaci św. Stanisława posiada diecezja tarnowska. Powyżej dziewięciu znajduje się w diecezjach: płockiej, przemyskiej, krakowskiej, częstochowskiej, kieleckiej, poznańskiej, sandomierskiej, wrocławskiej, kaliskiej, łomżyńskiej oraz łowickiej. Jak widać, w większości są to diecezje Polski południowej i środkowej, a używając nazwy historycznej, są to przede wszystkim obszary Małopolski.

Najmniej kościołów z *patrocinium* św. Stanisława posiadają diecezje: białostocka, gdańska, gliwicka, koszalińsko-kołobrzeska, legnicka, warmińska, warszawska, zielonogórsko-gorzowska, ełcka oraz ordynariat połowy. Patrząc na te diecezje, jak i te, które posiadały niewiele więcej kościołów oddanych pod opiekę św. Stanisława, widzimy, że są one położone głównie na północy Polski oraz obszarach północno-zachodnim i pół-

nocno-wschodnim, czyli na Pomorzu oraz Warmii i Mazurach. Poza tym stosunkowo mało kościołów parafialnych z wezwaniem św. Stanisława znajduje się także w diecezjach obejmujących Śląsk.

Obraz przedstawionej częstotliwości występowania omawianego wezwania jest odbiciem ostatniego podziału diecezjalnego, który miał miejsce w 1992 roku. Oczywiście nie oddaje on rzeczywistości w ujęciu historycznym. Obraz ten byłby na pewno inny, gdybyśmy brali pod uwagę wcześniejsze podziały diecezjalne. Poza tym nie jest to pełen obraz obecności św. Stanisława w diecezjach, pominięto przecież kościoły klasztorne, filie parafii, kaplice oraz ołtarze. Wykorzystane źródło statystyczne nie jest też najlepszym w badaniach nad historią wezwania, ponieważ prezentuje obecne jego brzmienie. Nie dowiemy się oczywiście z niego nic o zmianach wezwania oraz o kościołach już nie istniejących, które nosiły wezwanie biskupa męczennika. Nie można też wykluczyć, że zestawienie zawiera pewne błędy i przeoczenia. W niektórych przypadkach św. Stanisław jest patronem parafii, a nie kościoła parafialnego.

Według wykazu z końca 2001 roku w Polsce było 9886 parafii. Oznacza to, że wezwanie związane ze św. Stanisławem nosiło prawie 2,9 % wszystkich kościołów parafialnych. Mimo, że nie jest to duża liczba, to jednak nie możemy mieć wątpliwości, że św. Stanisław należy do grona najbardziej popularnych świętych patronów, a spośród świętych polskich zajmuje pierwsze miejsce. Dla porównania św. Wojciech patronował w 1996 roku 184 kościołom parafialnym⁶⁶.

Pierwsze kościoły noszące wezwanie św. Stanisława pojawiły się krótko po jego kanonizacji w 1253 roku. Był to bardzo widomy znak jego wyniesienia na ołtarze. Dla przykładu krótko po tym roku dodano kościołowi katedralnemu w Krakowie współpatrona w osobie św. Stanisława⁶⁷. Jak wykazał ostatnio Marcin Spórna, tylko w diecezji krakowskiej do 1529 roku aż 41 kościołów parafialnych miało za patrona lub współpatrona św. Stanisława⁶⁸. Tak duża popularność świętego biskupa męczennika w tej diecezji na pewno nie może dziwić. Nie tylko jednak w niej odbierał on cześć poprzez wezwania. Obecny był także w sąsiednich diecezjach, np. w diecezji gnieźnieńskiej (36 wezwań) oraz w diecezji po-

⁶⁶ A. Witkowska, *Wojciechowe patrocinia w metropolii gnieźnieńskiej*, w: *Dziedzictwo kultu świętego Wojciecha*, pod red. R. Knapińskiego, Lublin 1998, s. 127. Mimo że zestawienia nie dotyczą tych samych lat, to jednak na pewno w ostatnim pięciu latach nie przybyło tak dużo wezwań Wojciechowych, aby zdominowały one *patrocinium* św. Stanisława.

⁶⁷ J. Rajman, *Średniowieczne patrocinia*, s. 25.

⁶⁸ M. Spórna, *Kult św. Stanisława*, s. 62-63.

⁶⁹ A. Witkowska, *Wojciechowe patrocinia*, s. 121, p. 43.

znańskiej (42 wezwania)⁶⁹. W archidiecezji lwowskiej do końca XVI wieku 11 kościołom parafialnym patronował św. Stanisław⁷⁰.

Liczba kościołów ze Stanisławowskim patronatem rosła i w okresie nowożytnym. Stanisław Litak, odtwarzając strukturę administracyjną kościoła w Polsce około 1772 roku, podał w zestawieniu końcowym, że aż 260 kościołom parafialnym patronował św. Stanisław. Aby obraz popularności tegoż wezwania dopełnić, należy do tej liczby dodać jeszcze 72 kościoły filialne i kaplice publiczne, 37 kościołów zakonnych męskich oraz 2 kościoły zakonne żeńskie⁷¹. W sumie daje to bardzo pokaźną liczbę wezwań. Patrząc na zestawienie wezwań kościołów parafialnych, widzimy, że św. Stanisław ustępował w gronie świętych Pańskich tylko św. Mikołajowi (414) oraz Janowi Chrzcicielowi (309)⁷².

Wydaje się, że niewielkie ożywienie w patronacie św. Stanisława przyniósł cały XIX wiek. Prawdopodobnie brak niepodległości, zmiany granic oraz zniszczenia niektórych kościołów zmniejszyły nawet ogólną liczbę obiektów pod patronatem św. Stanisława. W zestawieniu, które uczyniła dla 1914 roku Grażyna Karolewicz, sytuacja przedstawiała się następująco: na liczbę 6899 różnych kościołów tylko 215 nosiło wezwanie św. Stanisława⁷³. Pomimo tego wezwanie to było ósme w kolejności najbardziej popularnych wezwań. Ustępowało tylko wezwaniom: Wniebowzięcia NMP (472), Trójcy Przenajświętszej (423), św. Mikołaja (332), św. Jana Chrzciciela (302), św. Michała Archanioła (297), św. Piotra i Pawła (242) oraz Narodzenia NMP (227)⁷⁴.

Spośród świętych polskich biskup krakowski był najbardziej popularny i zajmował pierwsze miejsce. Zdecydowanie ustępowały mu pozostałe wezwania: św. Wojciech (138), św. Jadwiga Śląska (77), św. Kazimierz (41), św. Jacek (13), św. Stanisław Kostka (10)⁷⁵. Pozostałe wezwania nie przekroczyły liczby dziesięciu.

Rozwój popularności św. Stanisława nastąpił od okresu międzywojennego i trwa właściwie do dnia dzisiejszego. Nie jest on może bardzo dynamiczny, jednak stale rosnący. Jego pojawianie się zawierało zapewne w niektórych nowych fundacjach akcent narodowościowy. Wezwanie

⁶⁹ S. Tylus, *Patrocinia kościołów parafialnych w archidiecezji (halickiej) lwowskiej do końca XVI wieku*, „Roczniki Teologiczne”, t. 38-39: 1991-1992, s. 59-60.

⁷⁰ S. Litak, *Kościół taciński w Rzeczypospolitej około 1772 roku. Struktury administracyjne*, Lublin 1996, s. 137, 143, 148, 569, 574, 583, 587.

⁷¹ Tamże, s. 137.

⁷² G. Karolewicz, *Z badań nad wezwaniem kościołów*, „Roczniki Humanistyczne”, t. 22: 1974, z. 2, s. 230.

⁷³ Tamże, s. 230.

⁷⁴ Tamże, s. 229.

św. Stanisława nadane kościołowi w Kolonii Polskiej w diecezji przemyskiej w 1914 roku to na pewno nie przypadek.

Patrząc na daty erygowania parafii możemy zauważyć, że szczególnie liczny ich wzrost nastąpił w ostatnich 20 latach. Wtedy to przeszło trzydziestu świątyniom nowych parafii nadano patronat św. Stanisława. Choć brakuje szczegółowego zestawienia wezwań najnowszych kościołów, to jednak liczba ta wskazuje na znaczącą popularność tego właśnie *patrocinium*.

Przyglądając się geografii diecezjalnej wezwania w okresie powojennym, dostrzegamy bardzo łatwo, że św. Stanisława wybierano na patrona najczęściej w nowo utworzonych diecezjach. Na obszarach takich diecezji, jak: bielsko-żywiecka, elbląska, gdańska, gliwicka, koszalińsko-kołobrzeska czy szczecińsko-kamieńska, wszystkie lub zdecydowana większość kościołów parafialnych o takim wezwaniu pojawiła się właśnie wtedy. Obszary te niejako nadrabiały dotychczasowe nikłe zainteresowanie postacią świętego biskupa. Wcześniej bardziej popularnymi spośród świętych polskich byli: na Pomorzu na pewno św. Wojciech, natomiast w diecezjach obejmujących Śląsk św. Jadwiga⁷⁶.

W kilku przypadkach spotykamy także ciekawe zjawisko nadawania wezwania św. Stanisława podczas reerygowania parafii przy kościołach poprotestanckich. Kiedy w XX wieku kościoły te zaczęły przechodzić w ręce katolików, nadawano im właśnie takie wezwanie. Dotyczyło to przede wszystkim obszarów dawnego zaboru pruskiego.

Obecność *patrocinium* św. Stanisława potwierdza rozwijający się na przestrzeni kilku wieków kult tegoż świętego. Podjęte zagadnienie pozwoliło przede wszystkim na jego charakterystykę ilościową. Przedstawione zestawienie nie podejmuje wielu kwestii i tylko wnikliwsze badania nad wezwaniem kościołów parafialnych na przestrzeni kilku wieków, pozwolą na pewne ustalenia w zakresie rzeczywistego przeniesienia kultu św. Stanisława na patronat kościelny. Obecnie możemy bezsprzecznie stwierdzić, że św. Stanisław należy do grona najbardziej popularnych świętych patronów kościołów parafialnych w Polsce.

⁷⁶ Dla kultu św. Wojciecha zob.: J. Obłąk, *Kult św. Wojciecha w diecezji warmińskiej*, *Studia Warmińskie*, t. 3: 1966, s. 14-22; J. Nowicki, *Z dziejów kultu św. Wojciecha w Polsce*, w: *Święty Wojciech w polskiej tradycji historiograficznej*, oprac. G. Labuda, Warszawa 1997, s. 246-255; W. Graczyk, *Patrocinia św. Wojciecha, biskupa i męczennika w diecezji płockiej, chełmińskiej, sambijskiej, pomezkańskiej i warmińskiej w granicach do XIX wieku*, *Studia Płockie*, t. 29: 2001, s. 239-253 (w pracy tej dyskusyjna jest w kilku przypadkach datacja powstania ośrodków noszących wezwanie św. Wojciecha). Odnośnie do św. Jadwigi Śląskiej zob. H. Neuling, *Schlesiens Kirchorte und ihre kirchlichen Stiftungen bis zum Ausgange des Mittelalters*, Breslau 1902, s. 366-367, 379.